

**BOLALARNI MAKTABGACHA TA'LIMDAN KASBGA BO'LGAN ILK
KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH**

Bayzakova Madina Ibragimovna.

Sirdaryo viloyati Guliston shahar

15-DMTT direktori lavozimida

faoliyat olib bormoqda.

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarda kasbga yo'naltirilgan ilk ko'nikmalarni shakllantirishning pedagogik, psixologik va metodik asoslari tahlil qilinadi. Tadqiqotda bolalarning erta yoshdan mehnatga bo'lgan munosabatini rivojlantirish, kasblar haqidagi dastlabki tasavvurlarini kengaytirish hamda amaliy faoliyat orqali kasbiy qiziqishlarini uyg'otish masalalari yoritilgan. Maqolada rolli o'yinlar, amaliy mashg'ulotlar, STEAM yondashuvi, ekskursiyalar va oila-bog'cha hamkorligining ahamiyati ilmiy jihatdan asoslab berilgan. Shuningdek, tarbiyachining kasbiy yo'naltirishdagi vazifalari, pedagogik yondashuvlari va kutilayotgan natijalar keng tahlil qilingan. Tadqiqot natijalari maktabgacha ta'lim tizimida kasbga yo'naltirish ishlarini samarali tashkil etishda metodik tavsiya sifatida xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, kasbiy yo'naltirish, ilk kasbiy ko'nikmalar, rolli o'yinlar, mehnat tarbiyasi, STEAM yondashuvi, amaliy faoliyat, pedagogik jarayon, oila va bog'cha hamkorligi.

Kirish

Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalar — inson hayotidagi eng muhim va ta'sirchan rivojlanish bosqichida bo'lgan avlod hisoblanadi. Aynan shu davrda bolaning shaxsiy fazilatlarini, ijtimoiy moslashuvi, qiziqishlari va kelajakdagi kasbiy yo'nalishining ilk poydevori shakllanadi. Bugungi kunda globallashuv, fan va texnologiyalarning jadal rivojlanishi, mehnat bozorida o'zgarishlar insondan erta yoshdan faol, ijodkor va moslashuvchan bo'lishni talab etmoqda. Shu sababli bolalarni maktabgacha ta'lim bosqichidayoq kasblar bilan tanishtirish, ularning mehnatga bo'lgan munosabatini shakllantirish dolzarb pedagogik muammo sifatida qaralmoqda.

1. Maktabgacha ta'limda kasbiy ko'nikmalarni shakllantirishning dolzarbligi

Bugungi kunda jamiyatning barqaror rivojlanishi inson kapitalining sifatiga bevosita bog'liq. Inson kapitalining shakllanishi esa aynan maktabgacha ta'lim bosqichidan boshlanadi. Shu bois maktabgacha ta'lim muassasalarida bolalarda mehnatga bo'lgan ijobiy munosabatni shakllantirish, kasblar haqidagi dastlabki tasavvurlarni berish va oddiy kasbiy ko'nikmalarni rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy ta'lim konsepsiyasiga ko'ra, bola faqat bilim oluvchi emas, balki faol, mustaqil fikrlovchi va ijtimoiy hayotda ishtirok etuvchi shaxs sifatida tarbiyalanishi lozim. Kasbiy yo'naltirishga oid dastlabki ishlar aynan shu maqsadga xizmat qiladi. Erta yoshdan kasblar bilan tanishgan bola kelajakda o'z qiziqishlarini angelaydi, mehnat faoliyatiga ongli yondashadi va jamiyatda o'z o'rnini topishga intiladi.

2. Kasbiy ko'nikmalarni erta shakllantirishning psixologik asoslari

Psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, 3–7 yosh davri bolaning shaxsiy rivojlanishida eng sezgir bosqich hisoblanadi. Bu davrda bolalarda atrof-muhitni bilishga bo'lgan qiziqish kuchli bo'lib, ular kattalarning faoliyatini kuzatish va taqlid qilish orqali o'rganadilar. Ayniqsa, rolli o'yinlar orqali bola turli kasb egalari faoliyatini o'zida namoyon etishga harakat qiladi.

Mazkur yosh davrida bolalarda mehnat jarayoniga nisbatan tabiiy qiziqish mavjud bo'lib, ular o'zlarini foydali his qilishga intiladilar. Psixologlar fikricha, bolaning ushbu ehtiyojini to'g'ri yo'naltirish kelgusida uning mehnatsevarlik, mas'uliyatlilik va mustaqillik kabi sifatlarini shakllantiradi. Shuning uchun maktabgacha ta'lim jarayonida kasbiy ko'nikmalarni shakllantirish psixologik jihatdan asoslangan va zarur jarayon hisoblanadi.

3. Kasbiy ko'nikmalarga yo'naltirilgan ta'limning asosiy yo'nalishlari

3.1. Rolli va syujetli o'yinlar orqali kasblarni o'rgatish

Rolli va syujetli o'yinlar maktabgacha yoshdagi bolalar uchun eng samarali ta'lim vositalaridan biridir. Ushbu o'yinlar jarayonida bola o'zini shifokor, o'qituvchi, oshpaz, quruvchi yoki haydovchi sifatida tasavvur qiladi. Natijada u kasbning vazifalari, ijtimoiy ahamiyati va mehnat jarayonini anglay boshlaydi.

Rolli o'yinlar bolalarda muloqot madaniyatini rivojlantiradi, jamoada ishlash ko'nikmasini shakllantiradi hamda mas'uliyat hissini kuchaytiradi. Shu bilan birga, o'yin jarayonida bola o'z qobiliyatlarini sinab ko'rish imkoniyatiga ega bo'ladi.

3.2. Amaliy faoliyat orqali kasbiy ko'nikmalarni rivojlantirish

Amaliy faoliyat bolalarda kasbiy ko'nikmalarni shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Rasm chizish, qirqish-yelimlash, loydan buyumlar yasash, konstruktorlar bilan ishlash kabi mashg'ulotlar bolaning mayda motorikasini rivojlantirish bilan birga, uning texnik va ijodiy tafakkurini ham shakllantiradi.

Bunday faoliyatlar orqali bolalarda aniqlik, puxtalik, sabr-toqat va ishni oxiriga yetkazish ko'nikmalari hosil bo'ladi. Bu sifatlar esa kelgusida har qanday kasbni egallashda muhim ahamiyatga ega.

3.3. STEAM yondashuvi asosida kasbiy tayyorgarlik

STEAM yondashuvi maktabgacha ta'limda innovatsion metod sifatida tobora keng qo'llanilmoqda. Ushbu yondashuv fan, texnologiya, muhandislik, san'at va matematika elementlarini uyg'unlashtirgan holda bolalarning kompleks rivojlanishini ta'minlaydi.

STEAM mashg'ulotlari bolalarda muammoli vaziyatlarni hal qilish, tajriba o'tkazish, loyihalash va ijodiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Natijada bolalar texnik va ijodiy kasblarga nisbatan qiziqish bildiradilar.

3.4. Ekskursiyalar orqali kasblar bilan tanishtirish

Ekskursiyalar bolalarda kasblar haqidagi real tasavvurni shakllantirishda muhim vosita hisoblanadi. Turli korxonalar, hunarmandchilik markazlari, kutubxonalar va tibbiyot muassasalariga tashrif buyurish orqali bolalar kasblarning amaliy jihatlarini bilan tanishadilar.

Bunday faoliyat bolalarda kuzatuvchanlikni oshiradi, mehnat jarayonining ijtimoiy ahamiyatini anglashga yordam beradi va o'rganishga bo'lgan qiziqishni kuchaytiradi.

4. Oila va maktabgacha ta'lim muassasasi hamkorligi

Bolada kasbiy qiziqishlarning shakllanishida oila muhitining o'rni beqiyosdir. Ota-onaning kasbi, uy sharoitida mehnatga munosabat va bolani oddiy yumushlarga jalb etish bolaning mehnat tarbiyasini belgilaydi.

Maktabgacha ta'lim muassasasi esa ushbu jarayonni pedagogik jihatdan qo'llab-quvvatlab, ota-onalar bilan hamkorlikda ish olib borishi lozim. Seminarlar, suhbatlar va birgalikdagi tadbirlar orqali bu hamkorlik mustahkamlanadi.

5. Pedagogning kasbiy yo'naltirishdagi roli

Maktabgacha ta'lim tarbiyachisi bolalarda kasbiy ko'nikmalarni shakllantirish jarayonining asosiy tashkilotchisi hisoblanadi. U bolaning qiziqishlarini aniqlab, ularni qo'llab-quvvatlashi, yoshga mos metod va vositalardan foydalanishi zarur.

Pedagogning ijodkorligi, metodik savodxonligi va innovatsion yondashuvi bolalarda kasbiy yo'naltirish jarayonining samaradorligini oshiradi.

6. Ilk kasbiy ko'nikmalarni shakllantirish natijalari

To'g'ri tashkil etilgan pedagogik jarayon natijasida bolalarda mehnatsevarlik, mustaqillik, mas'uliyatlilik va tashabbuskorlik kabi sifatlar shakllanadi. Bola atrofdagi kasblarni farqlay boshlaydi, o'z qiziqishlarini anglaydi va kelajakda ongli kasb tanlashga psixologik jihatdan tayyor bo'lib voyaga yetadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha ta'lim tizimida bolalarda kasbga yo'naltirilgan ilk ko'nikmalarni shakllantirish jamiyat taraqqiyoti uchun muhim pedagogik vazifalardan biridir. Erta yoshdan kasblar haqidagi tasavvurlarni berish, bolalarni turli faoliyatlarga jalb etish va ularning qiziqishlarini qo'llab-quvvatlash kelajakda ongli kasb tanlashga zamin yaratadi. Rolli va syujetli o'yinlar, amaliy mashg'ulotlar, STEAM yondashuvi hamda real hayot bilan bog'liq ekskursiyalar bolalarning ijodiy va texnik fikrlashini rivojlantiradi.

Oila va maktabgacha ta'lim muassasasi o'rtasidagi hamkorlik esa ushbu jarayonning uzluksizligini ta'minlaydi. Tarbiyachining pedagogik mahorati, innovatsion yondashuvi va individual yondashuv asosida olib borilgan ishlar natijasida bolalarda mehnatsevarlik, mas'uliyatlilik, mustaqillik va tashabbuskorlik kabi muhim sifatlar shakllanadi. Natijada, maktabgacha yoshdagi bola kelajak kasb tanloviga psixologik va ijtimoiy jihatdan tayyor bo'lib voyaga yetadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi. **Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan davlat talablari.** – Toshkent, 2018.
3. Davletshin M.G. **Bolalar psixologiyasi.** – Toshkent: O'qituvchi, 2017.
4. Karimova S.X. **Maktabgacha ta'lim pedagogikasi.** – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
5. Vygotskiy L.S. **Bola rivojlanishining psixologik asoslari.** – Moskva, 2016.
6. Xodjayev B., Abduqodirov A. **STEAM ta'lim asoslari.** – Toshkent, 2021.
7. Abdullayeva M. **Maktabgacha ta'limda mehnat tarbiyasi.** – Toshkent, 2019.
8. UNESCO. **Early Childhood Care and Education.** – Paris, 2018.